

SZEMLE

BARTA JÁNOS: ARANY JÁNOS

Művelt Nép Könyvkiadó Bp., 1953.

A múlt évi Arany-évforduló rányitotta szemünket a nagy alkotó munkásságának egy-két kevésbé ismert részletére. Íróink és kritikusaink a valóságban és írásaikban is letették koszorúikat a múzeumkerti szobor talapatára, de az értékes kezdeményezések ellenére, mint *irodalomtörténészek* csak most, Barta János könyvével ünnepeltük meg méltóképen a költő halálának 70. fordulóját.

Barta János műve nemcsak magasszínvonalú és széles olvasórétegeket is szem előtt tartó összefoglalása az eddigi Arany-kutatás legjáva megállapításainak, hanem többvontakozásban új értékelést, új összefüggéseket is mutat fel. Pályaképének lényeges vonásaival feltétlenül egyetérthetünk: igaz, hogy Arany egész életműve nagy törekvés a nép nemzetévalásának problémáit kifejező költészet megteremtésére. Igaz, hogy a nemzeti költő szerepéről csak akkor mondott le, amikor társadalmi fejlődésünk már jóvátehetővé letért az 1848-ban felragyogó demokratikus útról. Igaz, hogy béna korával küzdve egyben-másban irányt vesztett, vagy félúton állt meg, de így is modern epikus költészetünk megalapítója lett és felbecsülhetetlen örökséget hagyott ránk. Még konkrét időrendben sem téved Barta János: valóban a Pestre kerüléssel kezdődik meg Arany népiességének lassú eltávolodása korától, és a korszerű haladó követelményektől. Ezt az egészséges helyes portrét az tetten lehetővé, hogy részletvonásai is sokszor közelebb járnak az igazsághoz, a közelmúlt elemzéseinél.

Bóka László »A lírikus Arany« c. tanulmányában úttörő módon emelte ki Arany elnyomatáskori lírájának jelentőségét, azt, hogy ezekből a versekből a forradalmi napokhoz ragaszkodó, Petőfit vállaló, de egyszersmind a kilátástalan években önmagával meghasonló költő arca tekint ránk. A balladákban azonban nem látja a nemzeti élet új mondanivalóit, róluk csak megrovása van Ady szavaival: »Hallgatnia kellett s el kellett hallgatni (t. i. az Arany-lírát, N. M.), mert Hunnia népe balladát akart« vagy tartózkodó ítélete: »(a Katalinban N. M.) Nem a társadalom bünteti meg a kegyetlen,

lányát befalaztató, halálba kergető apát, hanem önmagában leli bűnhődését... mint a balladák hősei... az Arany-balladák szerkezetének minden erénye fölcillan már benne és megoldása, az individuális, lélektani megoldás, a pszichologikus tragédia már a későbbi Aranyé.« Barta könyvének egyik legértékesebb fejezete ezzel szemben éppen a balladák tárgyalása. Helyesen mutat rá arra, hogy a balladák emberei földiebbek, nyersebbek a többi elbeszélő művek alakjainál, nyers, ösztönös vonásaikat nem burkolja a költő az egyéb művekből oly jól ismert idill, vagy humor fátylaiba. Ez a vérben-vasban, gyarlóságban fogant világ mégsem pesszimizmusra és döbbségre felvonulásra tanít: nagyszerű alakjai megannyi harcbanívó példa, vad ösztönösségű zsarnokai gyűlöletessé válnak, olvasva őket, elutasítjuk az osztálytársadalmak egyént béklyózó konvencióit. A »belső büntetés« nem a magánéletbe menekülés költői kifejezése, hanem annak lehetősége, hogy a győzedelmeskedő elnyomás ellenére is megjelenhessen a szabadság-eszme fennmaradásába vetett hit. Nincs is az 50-es évek ballada-termésében tisztán lélektani érdekű mű (legfeljebb a Bor vitézt tekintethetjük ennek) s a késeiekből is csak a Tetemrehívást, Ejféli párbajt, Ünneprontókat állíthatjuk melléje. Az igazság az: irodalomtörténetírásunkat eddig annyira megragadta a 49 előtti Arany-epika idilli-mondai realizmusa kivételes (történetileg csak kivételes) naív harmóniája, hogy megfeledkezett arról a sokkal összetettebb, de nem kisebb realizmussal megrajzolt valóságról, ami az 50-es évek legkiválóbb epikus műveiben, elsősorban a balladák egész sorában él.

És ha balladákról beszélünk, hagyne ejténénk szót a Buda haláláról, amit Ady Arany legjobb balladájának nevezett. Barta elemzése kiemeli a hun rege kettős gyökerét: a nemzeti hagyományokat, s XIX. századi magán-és közélet bonyolultságát, ami az eposz hangjával szemben a regény elemeit követelte meg. Barta — helyesen — a regényszerűségben nem a pusztá formai újítást látja, (bár az sem volna lebecsülendő), hanem az állam-

ról, politikáról, magánélet és közélet viszonyáról alkotott újszerű mondanivaló műfaji megfelelését is. A gazdag életanyag, a sokhely felbukkanó friss líraiság, s a trilógia végső fokon jövőbe vetett bizalmat sugárzó tanítása tűnik elsősorban a szemébe: kissé megfélekedezik a nyomasztó végzet-hitről, a nép széles rétegeinek epizodikussá válásától. Ez hiba, de ennek ellenére értékelése még mindig közelebb jár az igazsághoz, mint azoké, akik a testvérharcot tisztán privát erkölcsi konfliktusnak látták, amelybe Attila céltalan hódításvágytól fertőztetett nagyúrként lép be. Attila szimbolikus, időtlen tükrözése a nemzet kivételes tulajdonságainak, de hősi magaslaton áll: heroizmusa elvont, de mégiscsak előremutat a tragédia sötétjén át. Arany nagy eszméje a modern eposzról csak ilyen ellentmondásos alakban valósulhatott meg; de ki tagadhatná, hogy maga az eposz eszméje mégis a kor mély kívánságaiból fakadt, Közép- és Kelet-Európa ekkor magasralobbanó nemzeti törekvéseiből: »Korunk vezéreszméje a nemzetiség, már előttünk lobog; s hogy ez ne volna termékenyítő, s nem inkább az eposzra, mint akármely költemény-nemre, alig hihetem. A nemzetiség éppen a múltnak folytatása a jelenben és jövőben: semmi alak nem képes annyira kifejezni, mint az eposz.« (Hebbel bírálata.)

Háttérbeszorított darabja volt a Toldi szerelme a polgári tudománynak, de a miénknek is. Nem a lovagkor dicsőítése-e, »Lajos király bandériumainak pingálgatása« kérdeztük Móricz szavaival, ha belenézünk. Barta korántsem elemzi ezt olyan sokoldalúan, mint a Buda halálát, de gondosan elhatárolt alkotóelemei közül magasratartja Miklós és Piroska szerelmének nagyszerű emberismerettel felépített történetét. Tárgyilagossága e bemutatás »korlátját sem engedí elhallgatni« (»A szerelmi háromszög... vívódásainak éppen az az egyetlen hibája, hogy alig fűzi valamely szál a korhoz, a szélesebb közösséghez«), de vajjon nem érdekes-e a korlát helyett egyszer a mögötte lévő tájra is vetni egy pillantást? Az sem henyé megjegyzés, hogy a nápolyi hadjárat leírása csak addig tűnik anakronizmusnak, ameddig nem gondolunk a hazai realista történeti regény elsikkadására, Jókai ebben az évtizedben még egyeduralgó romantikájára.

És jut még a kisebb művekre is egy fény sugar: a mesterkélt drámai, tematikájában kisszerű Murányi ostromának mégiscsak van egy jó tulajdonsága: Arany Wesse-lényiben rajzolja meg 1848 előtt az egyetlen olyan hőst, akinek belső énjében folyik le a küzdelem — állapítja meg a szerző a balladák ismertetése során.

Bár Barta János az Arany-életmű sok figyelmen kívül hagyott haladó mozzanatára,

rejtett szépségére hívta fel a figyelmet, aligha vádolható azzal, hogy szépítgetni, retusálni akarna. Arany népiességének szerepváltását, a jelentől való meglehetősen elszigetelődését a legkevésbé sem igyekszik titkolni. Nemcsak műve fővonala domborítja ezt ki, hanem gyakran ismétlődő kijelentései is előhozzák. Észreveszi, hogy 1861-ben Arany a népköltésztől már elsősorban formateremtést vár, nem a népisors őszinte megmutatását, nem kerüli el figyelmét a Hebbel-bírálata elutasító magatartása a jelenkori tematikával szemben. Gyanakszik még a Vojtina Ars Poeticájának eszményített realizmújára is. Míg kutatóink, élükön Lukács Györggyel a realista típusalkotás programját ismerték fel a költeményben a naturalizmussal szemben, addig ő a befejezésből, »az önmagánál szebb, dicsőbb természet« emlegetéséből, a mindennapi élettől való tartózkodás igényét hallja ki. Feltevése vitatható, hiszen a költő mint irodalmi irányzatot mindig nagyratartotta a kritikai realizmust (Puskin, Gogol, Tolnai Lajoshoz intézett buzdításai), de saját írói célkitűzéseiben csak csekély helyet juttatott neki. A polgári világ elől való művészi elzárkózásnak minden bizonnyal a kapitalizmussal szembeni bizalmatlanságban kell gyökereznie. Szól a könyv arról is, hogy a kiegyezés sem lázadóvá, sem megelégedetté nem tette Aranyt, csak a változtathatatlanba való belenyugvás keserves érzését növelte naggyá benne. Nem feledkezik meg a 48 előtti költő Petőfitől eltérő irodalmi felfogásáról sem, utal Petőfi népiességének elsősorban aktuális-politizáló, Aranyénak a történelmi hagyományokat kiegészíteni akaró jellegére. Aligha helytálló azonban az az állítása, hogy Petőfi a népköltészet (népies műköltészet) uralomrajuttatásával befejezettnek tartja a nemzeti költészet megteremtését, ellenben Arany a nemzeti költészet létrehozásában a nemesi költészetre is támaszkodni akar.

Mármost az a kérdés, mit ért Barta János a nemesi költészetnek, az almanach-líráról és a Honderüt, vagy egyszerűen a reformkor mindazon költőit, akik nemesek voltak. Az előbbit sem Arany, sem Petőfi nem akarta beolvasztani a nemzeti költészetbe, az utóbbiaktól azonban Petőfi sem zárkózhatott el eleve. Vagy talán feltételezhetjük, hogy Petőfi nem akarta felhasználni Vörösmarty és Kölcsey értékeit, akiket ő maga oly sokra becsült?

Barta János nemcsak új vonásokat és részleteket igyekszik festeni az Arany portréra: nem feledkezik meg az 1849 előtti, »kanonizált« művekről sem. Bőven kimutatja az Elvesztett Alkotmány művészi hibáit, melyekről eddig az új felfedezés lelkenedezésével feledkezett meg irodalomtörténetírásunk, de — felhasználva a szovjet esztétika

kezdeményezéseit — vonzó képet fest a komikus eposz szatirájának ötletességéről, friss változatosságáról, csak a paródiái célzatról nem beszél. Újszerű gondolatot vet fel a Toldival kapcsolatban is (a végvári vitézek hagyományainak érvényesülése Miklósnak a lovagkortól elűtő jellemében), de igazán kerek egészet a Toldi Estéjéről ad. Teljes joggal száll szembe azzal a Gyulai-tól eredő, és Schöpflin Aladár közvetítésével egészen napjainkig elható felfogással, hogy Toldi a »pusztulásra ítélt réginek őszinte... meggyőződéses képviselője.« Talán még egy fokkal jobban lehetne hangsúlyozni, mint a monográfia teszi: Arany egész 49 előtti történetiszemléletét téveszti szem elől, aki így okoskodik. Hiszen történeti visszapillantásainak középpontjában mindenkor a »durva, nyakas, megigázhatatlan«, de egyszersmind »merész, őszinte, tisztá« (mennyire illenek e jelzők Toldira!) magyarság áll a »szolgailag csúszkáló udvaroncok« ellenében. Ezt a fejezetet legfeljebb Sőtér István találó megállapításával lehetne kiegészíteni: Lajos nagyszerű szavai a haladás szűkegességéről könnyen fakadhatnak a márciusi napok légköréből, hiszen a Toldi Estéje első fogalmazásának végén 1848. március 20. áll keltezőként.

Mielőtt a könyv hibáiról és hiányairól bármit mondanánk is, meg kell állapítanunk, hogy a terjedelme eléggé szűkrezabott. Nem hiszük, hogy Arany Jánosról ne kellett volna legalább ugyanolyan részletes tanulmánykötetnek készülnie, mint Mikszáthról, vagy Móriczról. De még a terjedelem korlátait figyelembevéve is, többször erős hiányérzetünk támad olvasás közben. Olyan pontokat hiányolunk, melyeket a szerző minden nagyobbarányú különleges kutatás nélkül is feldolgozhatott volna, hiszen Arany munkássága és élete pozitívumait az irodalomtudományunk legjobban felmért területe volt.

Mindenekelőtt rendkívül egyoldalú az ötvenes évek lírai termésének rajza. A közölték nyomán az olvasó nem igen alkothat fogalmat magának Arany akkori honfibúval teli, de az egyéni panaszok regiszterébe is átcsapó, meghasonlott, nem egyszer pesszimista, a családi kör melegébe menekülő költeményeiről. Pedig versek — és micsoda versek! — hosszú sora tartozik ide, s róluk megfelekedni nem kell, de nem is szabad. Belőlük érthetjük meg a Bach-korszak dermesztő telét, a sok epikus töredéket, a növekvő hallgatást, de sötétjük mellett új fényben ragyognak fel az ellenállás szításának, a bizakodásnak emlékei is a lírai versekből és balladákból. S ez a hiány csak annál indokoltanabb, hiszen Bóka László »A lírikus Arany« c. tanulmányában már kommentálta is az idetartozó darabok legtöbbszörét. A líra tárgyalásában egyébként az is kifogásolható, hogy

a bő — talán olykor túl bő idézetekhez — nem járul elegendő veselemzés, s még az idézetekből is kimarad egy-két feledhetetlen vers (Magányban, Rendületlenül, Tamburásőregúr, Epilógus, Mindvégig; az utóbbinak még a címe se merül fel).

Jóval többet adhatott volna Barta János az életrajzi anyagból is. Amit kaptunk — gondoljunk csak elsősorban Arany szüleinek bemutatására, az Arany-porta erkölcsi légkörének, a színészkaland következményeinek leírására, a nagykörösi környezet pillanatképére, az mind szorítattal megírt részlet. De mennyi mély emberségű, nevelőerővel teli mozzanata van még ennek az életnek, amiről nem történik említés! Hol maradt a tankönyvkészítő lelkes tanár, tanítványainak eszményképe? Hol a költő csodálatosan sokoldalú érdeklődése, mely a kinaiaktól, indusoktól, Firduszín át Hebbelig ível, — de nem marad meg az irodalom mezőin, hanem átcsap a nyelvészet, történetírás, etnográfia területére. Nem kellene-e jobban megismernünk az odaadó, gondos családapát, s a hú barátot, oly sok tehetség felkarolóját? Amellett: Arany nem száraz hivatalnok az Akadémián sem, ott is igyekszik — nem minden siker nélkül — a magyar tudományos élet pulzusán tartani a kezét.

Alig tudunk meg valamit műfordításairól, nagyszerű Shakespeare és Aristophanes tolmácsolásainak csak pusztá ténye kerül említésre. Holott ezek nemcsak a műfordításunk történetének ritka ragyogású lapjai, hanem egyben-másban meg is világítják a nagy hallgatás évtizedét. Többet érdemelt volna a Bolond Istók is (szemben az utóbbi időben érdemén felül dicsért Katalinnal), aminek csak első részéről esik szó, de a vele kapcsolatos nagyigenyű társadalombíráli szándék, a II. ének sokszínű líraisága, rezignált humora, pompás képe a vasalapos oktatásról — mind számon kívül marad.

Feltűnően szűkszavú A nagyidai cigányok értékelése is, holott ez ma Arany egyik legvitatottabb, sokaktól egyenesen elvetett munkája. Azzal egyetértünk, hogy ennek rúgója is »hazafias érzés volt«; »Arany e művében sem tagadta meg magát a szabadságharcot«, de ennél jóval többet is elmondhatnánk. A nagyidai cigányok leleplező szándéka nem szerencsés, mert nem tetszik ki belőle kit és mit, milyen rétegeket, pártokat, időszakokat ítélni a szabadságharcból az író. Jöcskán van igazság Móricz Zsigmond szavaiban — akármilyen túlzott igényeket támaszt is —: »Megrajzolta a letört cigányforrongást, de nem merte a forradalmat felismertetni a rajzban. Túl objektíválta. Túlságosan is cigánybandát szerepeltetett Nagyidán, s a cigánytípusokban nem találjuk meg a mi forradalmunk hőseit.« Persze az effajta nyíltsisakú bírálat valószínűleg

a tévedések tömegével járt volna együtt. Hiszen az eseményekről csak a forradalmi demokraták, vagy a marxizmus álláspontjáról lehet előremutató kritikát írni; minden másfajta — egyénileg tiszta szándékú szemlélet — (gondoljunk csak Szabó Ervinre) gyakorlatilag a forradalom értelenségének hirdetéséhez, az ugrásnélküli fejlődés előtérbe helyezéséhez, nem egyszer maguknak a forradalom-elleneseknek (Görgey, Kemény) elismeréséhez vezetett. Ez történt Arany Jánossal is. Semmiképpen sem volt egy véleményen ő a geszti Tiszakőr megcsontosodott »ókonzeratívjaival«, felfogásának kialakulásában sokkal nagyobb szerepet játszott mindaz, amit a Szemere-minisztérium Kossuth-ellenes légkörében hallott, amit Petőfi, Egressy s a többi radikális értelmiségi mondott el neki a nemesi következtelenségekről. Persze ezek az észrevételek Arany lelkébe hulltak, abba a lélekbe, amely ekkor már hajlott az élet elsődlegesen morális megítélésére, abba a lélekbe, amit politikai nézeteiben némi paraszti szüklátókörség nyugtázott. Arany elsősorban *alulról* nézte 1848—49-et, s erről a nézőpontról bizony nagyon ríkiótan feltetszett a nagy idők sok gyermekbetegsége, a törtétek, elősdiék, szájhősök, »hetvenkedő katonák« ágálása, a közizagzatás felbomlása stb. Az *alulról* való kiindulás azonban minden konkrétságával együtt is az ösztönösség veszélyeit, a nagy történelmi látószög elhanyagolásának veszélyét hordja magában. (Erről más vonatkozásban igen jó képet ad Lukács György Erckrann Chartriánról Cœturról, a plebejus történeti regény más XIX. századi képviselőiről írva, a Történeti regényben.) Irodalomtörténetírásunk elismeri a Farkó Tamást, melyben megvannak a következetes demokratikus szemlélet alapelemei 48-cal kapcsolatban, s aztán számonkéri ugyanezt a tudatosságot az egész nagy folyamattal szemben. Holott nyilvánvaló, hogy *egy jellemre, egy epizódra* vonatkozólag a költő megtalálhatta a plebejus bíráló hangját, de ahhoz már nem volt elegendő a paraszti alap, hogy az egész forradalmat igaz valójában leírhasa. Talán ezt érezhette maga is, amikor nem adta fel a cigány-anekdota kereteit.

Sokan talán kétségbevonják azt, hogy A nagyidai cigányok paraszti állásfoglalást tükröz: de gondolják meg, mennyire visszatér a kétségtelenül paraszti elégedetlen éget hangzóttató»Koldusének« egy fontos motívuma a IV. ének ama jelenetében, amikor Gyűgyü, Kanálos, Degez meg a Felsőszemű Toportyan megannyi »harcon elesett vitéz« jutalom adására szólítja fel Csórit: »Hát bizony mi, vajda, valamikéskét váránkn, Amiből tengéd-jék özvegyünk és árvánk?«. S a válasz? Grotteszkbe fordított igazi nemesi pátoasz »Lesz majd emlék etek, olyan mint egy torony!«

Arany véleménye távolról sem azonos e kérdésekben Keményével, vagy Gyulainak a Romhányiban kifejtett nézeteivel. Első látásra úgy tűnik: abban megegyeznek mindhármán, hogy a forradalmi radikálisokat részben irreális álmodozóknak, részben nagyhangú, önző demagógoknak tekintik. Csak-hogy az álmodozást Gyulai meg Kemény egészen más okokból tartják irreálisnak, veszélyesnek, mint Arany! Ők ketten úgy látják, hogy az ábránd megakadályozza a nyugodt, lassú fejlődést, örvényekbe, kilátástalan harcokba csábít. Mennyire más a helyzet A nagyidai cigányokban! A »békés, józan megoldás« híve itt Gerendai, aki rava-szul és gyáván oszon ki a várból, Csóri és a cigányok nem abban hibáznak, hogy magukra vállalják a várvédelmet, hanem abban, hogy nem nyúlnak elég emberül a harchoz; Csóri álmodozása azért bűnös, mert helyette az ellenség kudarcát kellett volna időben észrevenni és döntő győzelemre kihasználni! A mű esztétikai jellemzéséről csak egy észrevételt: humora, satírája ironikus elemei egészében véve szervezettek, kevésbé korhoz és helyhez kötöttek, mint az Elveszett Alkotmány esetében, de túlhabszúk sokszor már fárasztó; a világ-irodalom nagy satíráiban nagyobb a művészi higgadság, több helyet foglalnak el más esztétikai értékek (tragikum, morális pátoasz, nagyarányú reális bemutatás stb.)

Az itt felsoroltakon kívül van néhány olyan központi kérdése az Arany-kutatásnak, melyeket sürgősen napirendre kell tűz-nünk. Ilyenek elsősorban: Arany és az iro-dalmi Deák-párt, Arany és az utókor, Arany antikapitalizmusa. Természetesen ezek bármelyikének valóban tudományos feldolgozása messze meghaladta volna egy népszerűsítő monográfia célkitűzéseit. Véleményünk sze-rint azonban Barta Jánosnak itt a Mikszáth-könyv eljárását kellett volna követnie, ahol Király István »Mikszáth művészetének néhány problémája« címmel külön nagy fejezetet szentelt néhány alapvető összefüggésnek, s ha nem is végleges megoldást, de nagy-súlyú vitaindítást adott velük kapcsolatban. Annál feltűnőbb ezek elhagyása, hiszen részleteiben a legtöbb problémáról szó esik, de nem kellő mélységgel. Az antikapitalizmust például csak a hallgató esztendőkkal kapco-slatban említi a tanulmány, de nem tér ki annak esetleges paraszti, gyarmatosítás-ellenes stb. vonásaira. Egyáltalán nem kerül elő az Arany-hagyomány továbbélése, pedig ezen a téren nagyon sok téves elképzelés uralkodik. Sokan úgy gondolják, hogy Arany legfeljebb egyes művészi részleteiben vált irodalmunk élő hagyományává, de múltba mélyedő szándékaival már Adyék szakító-tak (sőt talán Reviczkyék is) s így a mi korunk annál kevésbé teremthet folytonosságot vele.

Az Arany-könyv két fő gyengeségének néhány fontos, tisztázatlan kérdés elhanyagolását tartjuk, továbbá azt, hogy nem hozta eléggé emberi közelségbe irodalmunk egyik legeretemesőbb egyéniségét. Újlag hang-

súlyozzuk azonban, hogy a mű így is számottevő nyeresége irodalomtörténetírásunknak, s szerzője a leghivatottabb egy összefoglaló nagy Arany-pályakép megírására.

Nagy Miklós

ADY ENDRE VÁLOGATOTT VERSEI

Szerkesztette a Magyar Írók Szövetsége és a Magyar Irodalomtörténeti Társaság Ady-bizottságának megbízásából *Bóka László, Bölöni György, Hatvany Lajos, Király István*. Sajtó alá rendezte: *Vargha Kálmán*. Szépirodalmi Könyvkiadó Bp. 1932.

Századunk mindeddig legnagyobb magyar költője születésének hetvenötödik évfordulójára jelentette meg a Szépirodalmi Könyvkiadó a költő válogatott verseit. Ady Endre versei már a felszabadulás előtti Magyarországon is széles körben voltak népszerűek. Több kiadásban adták ki összes verseit. Az összes versek kiadása mellett különféle válogatások is napvilágot láttak. Verseinek kiadása megsokszorozódott a felszabadulás után, hisz az új Magyarország építői nagy elődjüket tisztelik Ady Endrén.

Felmerül a kérdés: mi értelme van annak, hogy verseiből válogatásokat adtak ki a múltban és adunk ki mi is? Hiszen Ady egész életműve, ezen belül egy-egy verskötetete zseniálisan megkomponált művészi egész, ahol minden kötetnek és ciklusnak megvan a társadalmi és politikai értelme. Mielőtt erre a kérdésre felelnénk, világosan kell látnunk azt is, hogy Ady verseiből nemcsak kiadók készítettek válogatásokat, hanem a nép is elvégezte azt. Ady költészete saját korának ellentmondásossága, bonyolultsága folytán nem olyan kristálytisztá, — formájában és tartalmában népi — költészet mint a Petőfié, hanem »ellentmondásos egység«. (Révai József) A nép — a munkások, parasztok, a haladó értelmiség — ebből a bonyolult, ellentmondásokkal teli, de lényegét tekintve gyökeréig népi költészetből elsősorban azokat a verseket érezte szívéhez közel állóknak, amelyekben a költő legkevésbé ellentmondásosan, kevésbé áttett-módon adott hangot a nemzeti élet soronlevő nagy kérdéseinek: tehát a magyarság-verseket és forradalmi verseket érezte leginkább magáénak. A nép tehát ösztönösen a lényegét ragadta meg. Nem mondhatjuk ezt el a felszabadulás előtti hivatalos válogatásokról: ezek eltorzították a költő arcképét. Előszertettel helyezték előtérbe a vallásos, a vivódó Adyt, de elfelejtettek arra rámutatni bevezetésekben, hogyan következett mindez Ady korának társadalmi valóságából. Idealizálták Ady magányosságát és mégcsak meg sem próbálták feltárni, hogy Ady menekülni igyekezett ebből az egyedüliség-

ből. Másfelől előtérbe állították a magyarság versek íróját, a fajtáját és népét sirató nagy költőt, s nem véve tudomást arról, hogy ez a lírai hang a megkésétt forradalom miatt érzett keserűségből fakadt és egyben a nép passzivitását is ostromozza. — Igyekeztek megtenni Adyt a »tragikus magyarság« koncepció szellemi ősenek. Nagyjában-egészében ezek a vonások jellemezték egyfelől a hivatalos körök, másrészt a népiesek egy részének Ady-szemléletét s a kiadásukban megjelent Ady-válogatásokat. Ezek tehát valamilyen szempontból eltorzították a költő képét válogatásaikban.

A felszabadulás után Révai József Ady-tanulmányai nyomán bontakozott ki Ady igazi képe s ez a tanulmány derítette fel Ady költészete ellenmondásosságának s az ezt művészilag tükröző szimbolizmusnak társadalmi gyökereit. Ezzel döntő fordulat történt az Ady-értékelésekben. Az olvasók körében hatalmas érdeklődés nyilvánult meg Ady életműve iránt. Az összes művek többszöri kiadása mellett ezt igyekeztek kielégíteni a válogatások. A válogatások terén kétféle ideológiai elhajlás történt: a szociáldemokraták csak Ady forradalmiságát hangsúlyozták, s ezzel leegyszerűsítették, elszegényítették Ady költészetének roppant gazdagságát, amely a gondolkodó ember csaknem minden kérdésére választ keresett. A népiesek egyrésze tovább vitte Ady képét, válogatásuk is jellemző módon ezzel a címmel jelent meg: »Az ütések alatt.«

A népnevelés országos nagy feladatait tekintve szükség van Ady verseinek válogatott kötetére, hiszen az irodalommal éppen most ismerkedő olvasót megzavarhatja és elriaszthatja Ady sajátos művészi kifejezési formája, és első olvasásra nem tudja kiválasztani azokat a verseket, amelyek megismerése után kedvet kap a többihez is. Egy jó válogatásnak tehát átfogó képet kell adnia Ady életművéről, amely egyben fejlődéskép is, és a jellemző vonásokat kell tükröznie.

Az előttünk álló válogatás teljes egészében kielégíti ezt az igényt. A költő egész élet-